

Munich Personal RePEc Archive

**United Provinces (Dutch Republic): An
intertemporal historical paradigm of
successful evolution of the institutions of
an economy**

Economou, Emmanouel/Marios/Lazaros

University of Thessaly, Department of Economics

25 March 2019

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/108636/>
MPRA Paper No. 108636, posted 30 Jul 2021 10:08 UTC

Ενωμένες Επαρχίες: Ένα διαχρονικό ιστορικό υπόδειγμα επιτυχημένης θεσμικής εξέλιξης μιας οικονομίας*

Οικονόμου Εμμανουήλ Μάριος**

Οι Ενωμένες Επαρχίες (Εν.Ε), που αντιστοιχούν στις σημερινές Κάτω Χώρες, αποτέλεσαν στον ύστερο μεσαίωνα τμήμα του Δουκάτου της Βουργουνδίας, και μέσω δυναστικών γάμων περιήλθαν στη δικαιοδοσία του ισπανικού κλάδου των Αψβούργων. Τον 16^ο αιώνα μ.Χ. οικονομικοί, θρησκευτικοί και πολιτικοί λόγοι οδήγησαν τους διαμαρτυρομένους στην πλειοψηφία τους κατοίκους σε επανάσταση το 1568, εναντίον των Ισπανών. Η επανάσταση διαδόθηκε γρήγορα και ουσιαστικά μέχρι το τέλος του αιώνα το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας ήταν ανεξάρτητο, έχοντας εκδιώξει τους Ισπανούς. Η επίσημη αναγνώριση της ανεξαρτησίας από τους Ισπανούς έγινε το 1648 με την διπλή Συνθήκη της Βεσφαλίας-Μύνστερ, που τερμάτισε τον *Τριακονταετή Πόλεμο*. Έτσι, οι κάτοικοι των Κάτω Χωρών ονομάζουν τον αγώνα της ανεξαρτησίας “Πόλεμο των Ογδόντα ετών”.

Οι Ενωμένες Επαρχίες όπως ονομάστηκε επίσημα το νέο κράτος, λειτούργησε έτσι από το 1581 ως το 1795 όταν καταλύθηκε από τους Γάλλους εισβολείς μετά την Γαλλική Επανάσταση. Αντικαταστάθηκε από τη χρονικά σύντομη “Μπαταβιανή Δημοκρατία” και μετά το 1815, με τη Συνθήκη της Βιέννης, ιδρύθηκε το βασιλείο των Κάτω Χωρών, που περιλάμβανε και το σημερινό Βέλγιο, μέχρι την απόσχιση και ανεξαρτησία του τελευταίου το 1830.

Στη διάρκεια του 17^{ου} αιώνα, οι Εν.Ε, παρά τη μικρή έκταση και πληθυσμό τους (μόλις 2 εκατομμύρια) ήταν ένα από τα ισχυρότερα κράτη του κόσμου με το μεγαλύτερο εμπορικό ναυτικό, που τους έδωσε την ονομασία “οι αμαξιλάτες της θάλασσας” και έναν ιδιαίτερα ισχυρό

* Για την συλλογιστική και τα επιχειρήματα που διέπουν την ακολουθητέα ανάλυση δείτε αναλυτικά το:

- Κυριαζής, Ν. και Οικονόμου (2015), *Δημοκρατία και οικονομία: Μια αναλυτική ιστορία της δημοκρατίας από τη γέννησή της μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ενάλιος (κεφάλαιο 8ο) και:
- Economou E.M. & Kyriazis, N. (2019), *Democracy and economy: An inseparable relationship since ancient times to today*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

** Διδάκτωρ Οικονομικών, Διδάσκων Πανεπιστημιακός Υπότροφος, Πανεπιστημιακός Υπότροφος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών.

στρατό και στόλο μέχρι περίπου το 1750, όταν τον ξεπέρασε η Μ. Βρετανία, με το υψηλότερο παγκόσμιο ΑΕΠ Κατά Κεφαλήν.

Το ναυτικό των Εν.Ε ήταν τόσο ισχυρό, και νικηφόρο κάτω από τη διοίκηση του ναυάρχου Μίχιελ Αντρίανσον ντε Ράουτερ στον Β΄ Αγγλοολλανδικό Πόλεμο (1665-1667), προκαλώντας τη *Ναυμαχία των Τεσσάρων Ημερών*, τη μεγαλύτερη ναυτική ήττα στην ιστορία της Αγγλίας, ενώ κατόπιν, κατά τον Γ΄ Αγγλοολλανδικό πόλεμο του 1672-1676, ανταπεξήλθε νικηφόρα εναντίον του συνεταιρισμού Άγγλων και Γάλλων. Τον Δεκέμβριο του 1688, ο ολλανδικός στόλος έκανε την τελευταία επιτυχημένη απόβαση εχθρικής δύναμης, μεταφέροντας στην Αγγλία τις δυνάμεις του *κυβερνήτη (stadhouder)*, Γουλιέλμου του Νασσάου-Οράγγης που ήταν παντρεμένος με την θυγατέρα του Άγγλου βασιλιά Ιακώβου Β΄ Στιούαρτ.

Στην διάρκεια του 17^{ου} αιώνα, οι Εν.Ε εκτός από ναυτική και εμπορική δύναμη, μεταβλήθηκαν και σε μεγάλη αυτοκρατορία έχοντας ως αποικίες την Αγία Ελένη, το Ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας στην Ν. Αφρική, το Μανχάταν (που τότε ονομάζονταν Νέο Άμστερνταμ και το αντάλλαξε με το νησάκι μπαχαρικών-μοσχοκάρυδου Πούλα-Ρούν στο σύμπλεγμα Μπάντα, μεταξύ Νέας Γουινέας και Αυστραλίας στη σημερινή Ινδονησία), το νησί Μαυρίκιο (που ανακάλυψαν οι Ολλανδοί θαλασσοπόροι καθώς ήταν ακατοίκητο και το ονόμασαν έτσι προς τιμή του τότε κυβερνήτη Μαυρίκιο του Νασσάου-Οράγγης), ορισμένες πόλεις-σταθμούς στην Ινδία, την Κεϋλάνη, πρόσκαιρα την Φορμόζα, τον εμπορικό σταθμό στο τεχνητό νησάκι Ντεσίμα στον όρμο του Ναγκασάκι από όπου περνούσε όλο το εμπόριο της Ιαπωνίας, και πάνω από όλα, τα νησιά της Ινδονησίας, που αποτέλεσαν μέχρι το τέλος του Β΄ παγκοσμίου πολέμου τις Ολλανδικές Ανατολικές Ινδίες. Εκεί, στην Ιάβα, οι Ολλανδοί έχτισαν τη διοικητική τους πρωτεύουσα, την Μπατάβια, που σήμερα είναι η πρωτεύουσα της Ινδονησίας Τζακάρτα.

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτικής αυτοκρατορίας των Εν.Ε διαδραμάτισε η Ολλανδική Εταιρία των Ανατολικών Ινδιών (VOC) που δημιουργήθηκε στις αρχές του 17^{ου} αιώνα για να σπάσει το ισπανο-πορτογαλικό μονοπώλιο των μπαχαρικών, κάτι που κατόρθωσε μονοπωλώντας το μετά η ίδια, αλλά κατόπιν εξελίχθηκε σε εμπορικό και αποικιακό βραχίονα των Εν.Ε με δικό της στρατό, ναυτικό, φρούρια κλπ. και δικαίωμα να συνάπτει συνθήκες με τους τοπικούς ηγεμόνες (εικόνα 2).

Πολιτική οργάνωση

Η πολιτειακή οργάνωση των Εν.Ε βασιζόταν σε 52 ημιαυτόνομες πόλεις, οργανωμένες σε επτά

επαρχίες που απάρτιζαν την ομοσπονδία. Οι πόλεις, με κυριότερη το Άμστερνταμ, διοικούνταν από την τάξη των *ρεχέντεν* (regenten) κυρίως εμπόρους, επιχειρηματίες και λίγους ευγενείς που εξέλεγαν τους δημάρχους και το δημοτικό συμβούλιο. Δεν υπήρχε δημοκρατία στο επίπεδο της πόλης, αλλά ολιγαρχικές διοικήσεις γιατί οι υπόλοιποι κάτοικοι δεν είχαν δικαίωμα ψήφου. Υπήρχε ωστόσο ένα είδος ισονομίας και ισχυρή προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Στο επίπεδο των επτά ξεχωριστών επαρχιών, υπήρχαν οι *Γενικές Τάξεις* (*Staten-Generaal*), δηλαδή μια εκδοχή κοινοβουλίου που τα μέλη του εκλέγονταν δημοκρατικά από τις Επαρχίες στις πόλεις τους, δηλαδή τους *ρεχέντεν*. Συνεπώς, στο επίπεδο της ομοσπονδίας υπήρχε αντίστοιχο Κοινοβούλιο (*Γενικές Τάξεις*) που τα μέλη του εκλέγονταν δημοκρατικά, με έδρα την πρωτεύουσα της ομοσπονδίας Χάγη, έδρα και της ομοσπονδιακής διοίκησης.

Εικόνα 1 : Συνεδρίαση της *Μεγάλης Συνέλευσης* των *Γενικών Τάξεων* το 1651

Πηγή:

https://en.wikipedia.org/wiki/States_General_of_the_Netherlands#/media/File:Great_Assembly_of_the_States-General_in_1651_01.jpg

Κάθε μια από τις 7 επαρχίες διέθετε έναν *κυβερνήτη* (*stadhouder*), του οποίου όμως η θέση ήταν κληρονομική, ο οποίος σχετιζόταν ωστόσο με τον οίκο της Οράγγης-Νασσάου. Σταδιακά, όλο και περισσότερες επαρχίες διέθεταν από έναν κοινό *stadhouder*. Για παράδειγμα, κατά την επανάσταση του 1568 ο Γουλιέλμος Α΄ του οίκου της Οράγγης-Νασσάου και ηγέτης της επανάστασης ήταν *stadhouder* τεσσάρων από τις επτά επαρχίες, ο δε υιός του, αποτέλεσε τον κοινό *stadhouder* σε πέντε.

Συνεπώς, δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηριχθεί ότι οι Εν.Ε αποτέλεσαν ένα “δημοκρατικό κεφάλι πάνω σε ένα απολυταρχικό σώμα”, υπήρχε δηλαδή αντιπροσωπευτική δημοκρατία στο επίπεδο της ομοσπονδίας και των επαρχιών, όχι όμως και στο επίπεδο των πόλεων. Το υπόδειγμα αυτό θυμίζει κάπως την πολιτική δομή της Βενετίας ως προς τη δομή της πολιτικής εξουσίας.

Ποια ήταν τα κλειδιά της οικονομικής επιτυχίας των Εν.Ε

Το βασικό στοιχείο της επιτυχίας των Ολλανδών είναι ότι οι ηγέτες τους αντιλήφθηκαν ότι η ύπαρξη μονοπωλιακής διαχείρισης της οικονομίας δεν αποτελούσε την ενδεδειγμένη στρατηγική για την ανάπτυξη της οικονομίας.

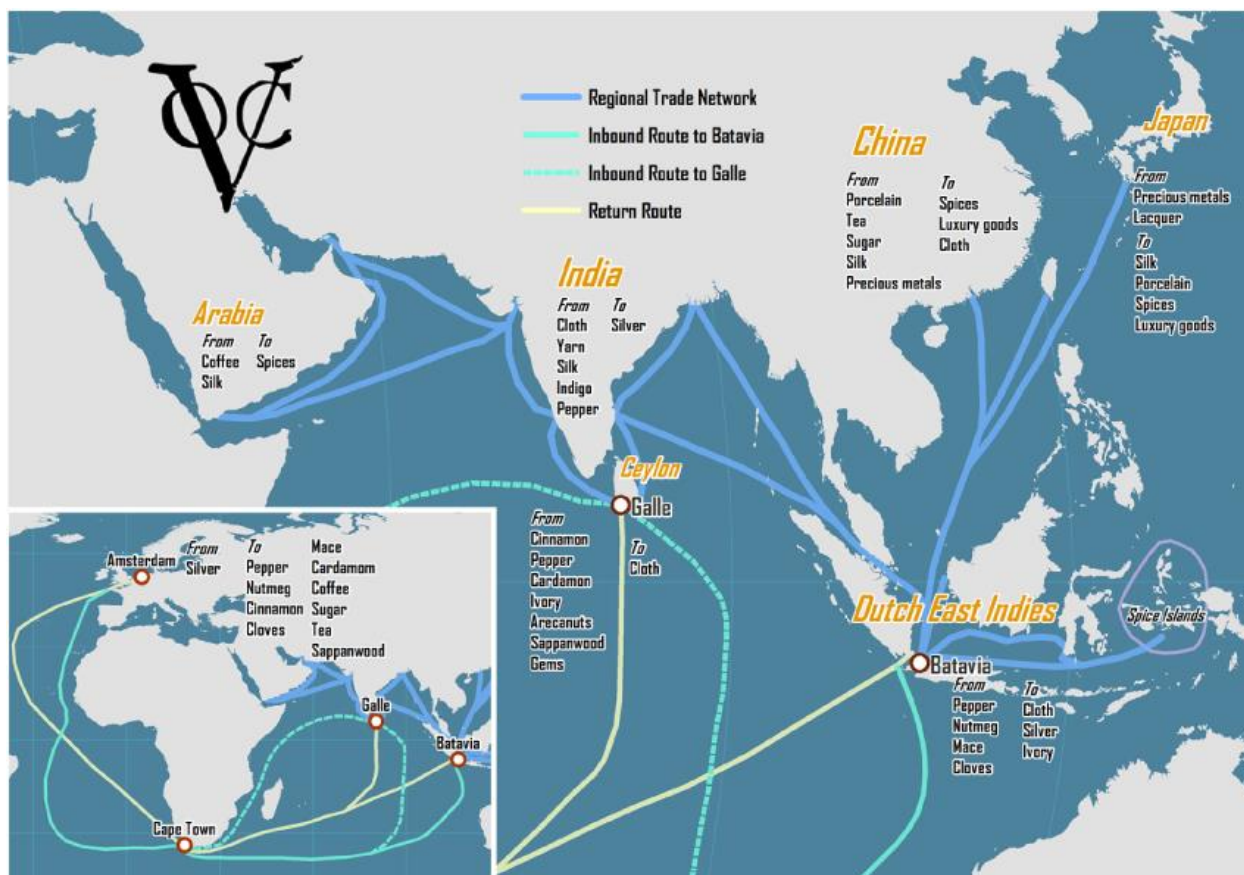
Έτσι ενίσχυσαν την δομές για την τόνωση και την δημιουργία μιας λειτουργικής εμπορικής αγοράς. Σε συνδυασμό με την αναγκαιότητα της “στροφής στη θάλασσα”, (όπως συνέβη με την αρχαία Αθήνα) λόγω της ισπανικής στρατιωτικής απειλής, το ναυτιλιακό εμπόριο άνθησε, νέοι κλάδοι παραγωγής δημιουργήθηκαν (στο δευτερογενή τομέα) που τόνωσαν περαιτέρω την ανάπτυξη της οικονομίας. Όλα αυτά συνέβαιναν μέσα από ένα πρίσμα δημοκρατικής διοίκησης σε επίπεδο επαρχιών – ομοσπονδίας μέσω των *Γενικών Τάξεων*. Από τη στιγμή που ιδίως μετά το 1588 οι Ολλανδοί κατάλαβαν ότι η πιθανότητα να καταληφθούν από τους Ισπανούς έφθινε, αποφάσισαν να περάσουν στην αντεπίθεση με το να ιδρύσουν δικές τους αποικιακές εταιρίες και να αποσπάσουν μερίδια από τις αποικίες των Πορτογάλων και των Ισπανών στην Αμερική και την Ασία και να κάνουν πειρατεία στα πλοία τους (σε καιρό πολέμου) διαβρώνοντας την ισχύ τους.

Τα ναυπηγεία των Εν.Ε, όπως και στην αρχαία Αθήνα, ήταν κλάδος με ισχυρές διασυνδέσεις με άλλους, δημιουργώντας ζήτηση σε αυτούς και συμβάλλοντας στην ανάπτυξή τους. Πέρα από την ξυλεία και τις απαιτούμενες εισαγωγές, γιατί οι Εν.Ε δεν ήταν αυτάρκειες, η ναυπήγηση πλοίων απαιτούσε μέταλλα (σίδηρο και χαλκό - μπρούντζο), χρώματα, κόλες, σχοινιά, πανιά και

ειδικά τρόφιμα που να αντέχουν, καπνιστά και παστά, μπισκότα, γαλέτες – παξιμάδια και τυριά κλπ. Όλα αυτά συνετέλεσαν στην δημιουργία νέων βιοτεχνιών – βιομηχανιών κλάδων, στη σταδιακή δηλαδή δημιουργία ενός νέου ναυτικού μακροπολιτισμού.

Το επόμενο βήμα οικονομικής εξέλιξης ήταν η επέκταση του εμπορίου και των συναλλαγών μέσω των οικονομικών θεσμών ελεύθερης οικονομίας που δημιουργήθηκαν. Καταρχάς, οι αγορές που δημιουργήθηκαν, συνετέλεσαν στην σημαντική μείωση του κόστους συναλλαγών των εμπορικών πράξεων. Αρωγός σε αυτό ήταν η εισαγωγή ενός πολύ αξιόπιστου νομίσματος, του *guilder* που διευκόλυνε την διενέργεια των εμπορικών συναλλαγών, και συνέβαλε στην μείωση του συναλλακτικού κόστους, με μια σύγχρονη έννοια. Η στροφή προς τη θάλασσα δημιούργησε ευνοϊκές προϋποθέσεις για τεχνολογικές και επιχειρηματικές – χρηματοοικονομικές καινοτομίες. Δημιούργησε ταυτόχρονα σαφή περιουσιακά δικαιώματα, την προστασία και το σεβασμό τους.

Εικόνα 2: Οι εμπορικοί (ναυτικοί) δρόμοι της Ολλανδικής Εταιρίας των Ανατολικών Ινδιών

Πηγή: https://transportgeography.org/?page_id=1089

Οι Εν.Ε δημιούργησαν ένα νέο τύπο επιχείρησης, τη μετοχική - “ανώνυμη” εταιρεία *partenrederij*, στην αρχή για εμπορικές – θαλάσσιες επιχειρήσεις (ναυτιλιακές εταιρείες) που όμως ως μορφή οργάνωσης επεκτάθηκε γρήγορα σε όλο το οικονομικό πεδίο δραστηριοτήτων, όπως για την χάραξη καναλιών, αποξηραντικά έργα, χαρτοποιίες, πλακάκια, παραγωγή μύρας, ανεμόμυλους, κατασκευή λιμανιών κ.λπ. Τριάντα *partenrederij* επένδυσαν το τεράστιο ποσό των σχεδόν 5 εκατομμυρίων γκίλντερ για την εκσκαφή καναλιών “διπλής κυκλοφορίας” συνολικού μήκους 685 χλμ. Κυριότερη από αυτές, λόγω μεγέθους συναλλαγών και γοήτρου υπήρξε η Ολλανδική Εταιρία των Ανατολικών Ινδιών (VOC) που ανέλαβε την μεταφορά προϊόντων από τις εν λόγω περιοχές στην Ευρώπη.

Από θεσμική άποψη, η VOC έκανε την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα καινοτομία, ότι ήταν ουσιαστικά η πρώτη ανώνυμη εταιρεία περιορισμένης ευθύνης. Οι μέτοχοί της είχαν ευθύνη μόνο για το κεφάλαιο που είχαν συνεισφέρει στην εταιρεία, υπήρχε δηλαδή πλήρης διαχωρισμός περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας και των προσωπικών των μετόχων.

Εικόνα 3: Αντίγραφο (replica) του φημισμένου γαλεονιού Batavia, που ανήκε στην VOC

Πηγή: <https://www.donsmaps.com/images30/bataviaundersail.jpg>

Επιπλέον, στις Εν.Ε. καθιερώθηκαν τυποποιημένα συμβόλαια που ακολουθούσαν συγκεκριμένες εμπορικές πράξεις και δημιουργήθηκαν δικαστήρια με αποκλειστικό αντικείμενο το εμπόριο. Ο κλάδος της ναυτικής ασφάλισης γνώρισε επίσης σημαντικές εξελίξεις. Το 1598 ιδρύθηκε στο Άμστερνταμ *Επιμελητήριο Ασφαλίσεων* (Chamber of Assurance) που ρύθμιζε και επέβλεπε την κατοχύρωση ασφαλιστικών συμβολαίων και λειτουργούσε και ως δικαστήριο για επίλυση διαφορών. Είναι σαφές πως η δημιουργία του βοηθούσε την κατοχύρωση περιουσιακών δικαιωμάτων, μειώνοντας το κόστος συνδιαλλαγής. Το υπόδειγμα των *partenrederij*, ακολούθησαν οργανωτικά και άλλες μεγάλες εταιρείες για την εκμετάλλευση του εμπορίου με τις Δυτικές και Ανατολικές Ινδίες που περιλάμβανε όλη την Ασία. Εταιρείες των Ολλανδικών Δυτικών και Ανατολικών Ινδιών (VOC) ιδρύθηκαν, η VOC το 1602 και η WIC των Δυτικών το 1621, ενώ η ανάλογη της Αγγλίας, East India Company (EIC), είχε προηγηθεί το 1600.

Φυσικά, από αυτές τις κομβικότερες εξελίξεις δεν θα ήταν δυνατόν να απουσίαζε η τραπεζική, ως κομβικό μέσο ενίσχυσης της επιχειρηματικής δράσης και του εμπορίου. Το 1609 ιδρύθηκε η Τράπεζα του Άμστερνταμ με σκοπό να χρηματοδοτήσει την εμπορική δράση και τις συμμετοχικές – ανώνυμες εταιρίες, όπως την VOC. Τέλος, οι ανώνυμες εταιρίες και το γεγονός ότι οι ιδιοκτήτες τους ήταν στην πραγματικότητα, κάτοχοι μετοχικών μεριδίων, συνετέλεσε στο επόμενο σημαντικό βήμα: την δημιουργία του χρηματιστηρίου. Στο Χρηματιστήριο των Εν.Ε. στο Άμστερνταμ (*Amsterdam Stock Exchange*), το πρώτο στην καταγεγραμμένη ιστορία, που δημιουργήθηκε το 1602, μπορούσαν να διαπραγματευτούν οι μέτοχοι των συμμετοχικών εταιριών *partenrederij* την αγοροπωλησία μετοχών.

Επίλογος

Η ανάγκη των κατοίκων των Ενωμένων Επαρχιών να αντιμετωπίσουν την ανώτερη στην ξηρά στρατιωτικά Ισπανία, τις ώθησε προς την θάλασσα, και παράλληλά με το στρατιωτικό σκέλος, αναπτύχθηκε εντυπωσιακά και η οικονομία τους. Πέραν του “δευτερογενούς τομέα” της παραγωγής (ναυπηγεία, σιδηρουργία κλπ.) αναπτύχθηκε και ο τριτογενής τομέας των υπηρεσιών μέσω μιας σειράς αξιών-προϋποθέσεων για εύρωστη οικονομία, που κρίνονται διαχρονικές. Αυτές ήταν:

- Προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας
- Αξιόπιστο νόμισμα ως μέσο εγχώριων και διεθνών συναλλαγών και μείωσης του

κόστους συναλλαγών

- Ασφάλιση εμπορευμάτων των υπερπόντιων ταξιδιών και ναυτοσυμβόλαια
- Προστασία των εμπορικών συμβάσεων δια του νόμου
- Δημιουργία των πρώτων οργανωμένων ανωνύμων εταιριών
- Δημιουργία αξιόπιστου τραπεζικού συστήματος
- Δημιουργία του πρώτου χρηματιστηρίου στην ιστορία

Εκ των ανωτέρω, συνάγεται ότι η εντυπωσιακή εξέλιξη των οικονομικών θεσμών των Εν.Ε για το χρονικό διάστημα (1568-1602) δημιούργησε, κατά τους de Vries and Van der Woude (1997) την “πρώτη σύγχρονη οικονομία” και υποστηρίζουν ακόμη ότι οι Ενωμένες Επαρχίες έγιναν η πρώτη χώρα που πέτυχε σταθερή οικονομική ανάπτυξη για μεγάλο διάστημα. Δεν διαφωνούμε ως προς συμπέρασμα των εν λόγω ερευνητών, ωστόσο (πλην του χρηματιστηρίου και των εξελιγμένων ανωνύμων εταιρειών), θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι ανωτέρω κομβικοί οικονομικοί θεσμοί είχαν αναπτυχθεί και στην αρχαία Αθήνα της Κλασικής και της Ελληνιστικής Περιόδου.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Κυριαζής, Ν. και Οικονόμου (2015), *Δημοκρατία και οικονομία: Μια αναλυτική ιστορία της δημοκρατίας από τη γέννησή της μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ενάλιος.
- Οικονόμου, Ε.Μ. (2018). *Οικονομία, πόλεμος και θεσμοί: Η αρχαία Αθήνα από την Αρχαϊκή ως την Ελληνιστική Περίοδο (750-323 π.Χ.)*. Αθήνα: Εκδόσεις Ενάλιος.
- de Vries, J. & Van der Woude, A. (1997). *The first modern economy: Success, failure, and perseverance of the Dutch economy, 1500-1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Economou E.M. & Kyriazis, N. (2019), *Democracy and economy: An inseparable relationship since ancient times to today*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.